

MIKKO NOUSIAINEN

TERVETULO A VALTAKULTTUURIIN! INTEGROIDU KANSALAISEKSI, NIIN PÄÄSET NAUTTIMAAN HYVINVOINNISTA!

Kuvat: Mikko Nousiainen

Kuva 1. Identidad, sekatekniikka 2007

Malli

Selailin opetus- ja kulttuuriministeriön toimintastrategiaa vuosille 2015–2020. Siinä puhutaan kansainvälistymisestä, globaalista taloudesta ja Suomen integroitumisesta Euroopan unioniin sekä maailmantalouden suhdanteista ja kilpailun vaikutuksista tutkimukseen, innovaatioihin, tuotekehittelyyn ja huippuosaamisen korostumiseen. Siinä kerrotaan Suomen kansainvälisen menestymisen perustuvan korkeatasoiseen koulutukseen, tutkimukseen, luovuuteen ja omaleimaiseen kansalliseen kulttuuriin (joka mielestäni on enää vain kalpea häivähdys todellisesta kansallisesta kulttuurista siinä muodossa kuin sen ymmärrän) sekä modernin tieto- ja viestintäteknikan hyödyntämiseen. Todetaan kansainvälisen kilpailukyvyn, toimivan talouden ja hyvän työllisyyden olevan hyvinvoinnin perusta. Taiteella ja kulttuurilla on hyvinvointia edistävä rooli muuttuvassa

ympäristössä uudenlaisine toimintatapoineen. Lisäksi tunnustetaan perinteiden merkitys arvojen lähteenä ja todetaan niiden sitovuuden vähentyneen kansain- välistymisen ja yhteiskunnallisen muutoksen myötä. (OKM: Strategia 2015, 2020)

Ymmärrän moni- ja interkulttuurisuuden taustalla vaikuttavat humanit arvot, mutta kaikesta hyödystä ja mahdollisuuksista huolimatta monikulttuurisuudesta jää pintapuolinen ja pirstaleinen vaikutelma suhteessa tapaan käsittää kulttuuri, kulttuurinen identiteetti ja elämän tarkoitus. Näenkin monikulttuurisuuden taustalla alkuperäiskulttuurisuuden, ja juuri tähän teemaan haluan taiteilijana ja taidekasvattajana kiinnittää erityistä huomiota.

Monikulttuurisessa keskustelussa keskitytään tyypillisesti yksilöiden tasavertaisuuteen, suvaitsevaisuuteen, ihmisen perusoikeuksien ja tarpeiden toteutumiseen sekä kulttuuriseen integraatioon, josta käytetään hauskasti myös ilmaisua ”kotouttaminen”. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt henkinen kulttuuri, jota kannamme sisällämme ja jonka kautta identifioidumme ja paikallistumme kulttuurisesti. Miellämme asuvamme hyvinvointivaltiossa, mutta perustelumme jäävät varsin usein taloudellisen tarjonnan, edellytysten, mahdollisuuksien ja intressien mittaamiseksi, toisin sanoen materiaaliseksi hyvinvoinniksi, vaikka suuren osan hyvinvointiamme ja identiteettiämme muodostaa henkinen kulttuuri. Kuinka käy alkuperäiskulttuurin identiteetin monikulttuurisessa ympäristössä kaukana synnyinsijoiltaan? Mikä on monikulttuurisuuden, valtakulttuurin ja alkuperäiskulttuurin keskinäinen suhde? Mitä tapahtuu alkuperäiskulttuurin identiteetille sen sekoituessa monikulttuurisuuteen, ja miksi kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin käsitteestä tulee alisteinen valtakulttuurin velvoitteille ja palveluille?

Tarkastelen tässä artikkelissa omaa interkulttuurista näkökulmaani suhteessa monikulttuurisuuteen sekä taiteen ja taidekasvatuksen mahdollisuuksia ymmärtää moninaisuutta.

Tausta

Postmoderni ajattelu on esittänyt kasvatukselle kysymyksen siitä, voimmeko edustaa muiden paikkojen ja aikojen ihmisiä (Efland, ym, 1988, 48). Meillä on työkalut lukea valtakulttuurin taidekieltä, mutta ymmärrämmekö enää alkuperäiskulttuureiden kuvia ja niiden merkityksiä? Alkuperäiskulttuurin piirteiden funktio muuttuu monikulttuurisessa ympäristössä. Vieras kieli on ‘hepreaa’, rytmiikka on kummallista, värit, symbolit, ja soittimet jäävät kaukaisiksi kaikessa viehkeydessäänkin. Uudessa ympäristössä elementit marginalisoituvat ja kategorisoituvat eksotiikaksi ja etnisyydeksi. Tekeminen ja teokset kaipaavat perustelua.

Jotta voisin ymmärtää vaikutteitani toisista kulttuureista, minun on yritettävä ymmärtää omaani. Ajattelen, että jos alkuperäiskulttuurin traditiot ovat vahvoja ja elinvoimaisia, ulkopuolisille vaikutteille ei ole juuri tarvetta, ja omasta kulttuurista muodostuu vahva yhteisöllinen kulttuuri-identiteetti. Kuinka siis paikallistumme kulttuurisesti?

Motiivi

Ajattelen omaa kulttuuritaustaani. Karjalaiset vanhempani ja isovanhempani kokivat sodan, jonka jälkeen asiat eivät enää olleet ennallaan. Sota ajoi heidät juuriltaan tehden heistä maan sisäisiä imigrantteja. Sotatraumat hukutettiin mielipuoliseen työntekoon, josta muotoutui ihmisen hyve ja määre vuosikausiksi eteenpäin. Kristilliseen moraaliiin käärittynä

tämä käänsi katseet pois kaikesta, mikä viittasi omaan kulttuuriin jumaliseen, joiden nimet loistivat kirkkaasti enää vain yhtiöiden ja pankkien logoissa (Lemminkäinen, Ilmarinen, Pelervo, Sampo, Tapiola, jne.). Akseli Gallen-Kallelan teos ”Väinämöisen lähtö” kertoo juuri tästä. Uutta Suomea rakennettaessa tuhottiin paljon sellaista, mikä muistutti menneestä, ja synnytettiin teolliset elementtilähiöt. Teollisuuden myötä mediat avautuivat entistä enemmän maailmalle ja länsimaisuudelle. 1960-luvulla sukupolvien murros vyöryi ylle sähkökitaroinen, jotka kuulostivat aivan toisen maailmansodan hävittäjiltä tai konekivääreiltä, kuten The Who -yhtyeen Pete Townshend niitä luonnehti. (Murray Lerner, Pete Townshend interview, 2006)

Synnyin näihin kuviin ja tunnelmiin 1960-luvun lopussa. Oppivelvollisuuteni alkoi 1974. Jälkikäteen tarkasteltuna 1970-luku tuntuu solidaarisen demokraattiselta ajalta, jossa kolmen sukupolven tunnelmat olivat samanaikaisesti läsnä, mutta jonka fokus oli tulevassa. Menneestä vaiettiin eikä sen kokemuseräistä tietoa juurikaan jaettu eteenpäin. Opetus seurasi länsimaista yleissivistävää pedagogiaa, jossa kulttuurihistoriamme tiet piirrettiin johtamaan Roomaan ja hellenismiin ja oma kansankulttuurimme ahdistettiin museoihin. Rakentaja Tapani Hietalahti onkin osuvasti todennut, että ’suomalaiset ovat saunapolullaan eksynyt kansa’.

Se, että sodat käynyt sukupolvi vaikenen menneestä, ajoi minut etsimään kulttuurista vitaalisuutta. Se, ettei selkeää yhteisöä tai heimoa ollut, sai minut sellaista kaipaamaan. Musiikin ja taiteen kautta etsin gauguinmaisesti syvempiä perusteita sille, kuka olen, keitä olemme, mistä tulemme ja minne olemme menossa. Yksi taiteen monista tarkoituksista onkin juuri todellisuuden rakentamisen tehtävä. (Efland, Freedman, Stuhr: 1998, 86)

Aavan meren tuolla puolen

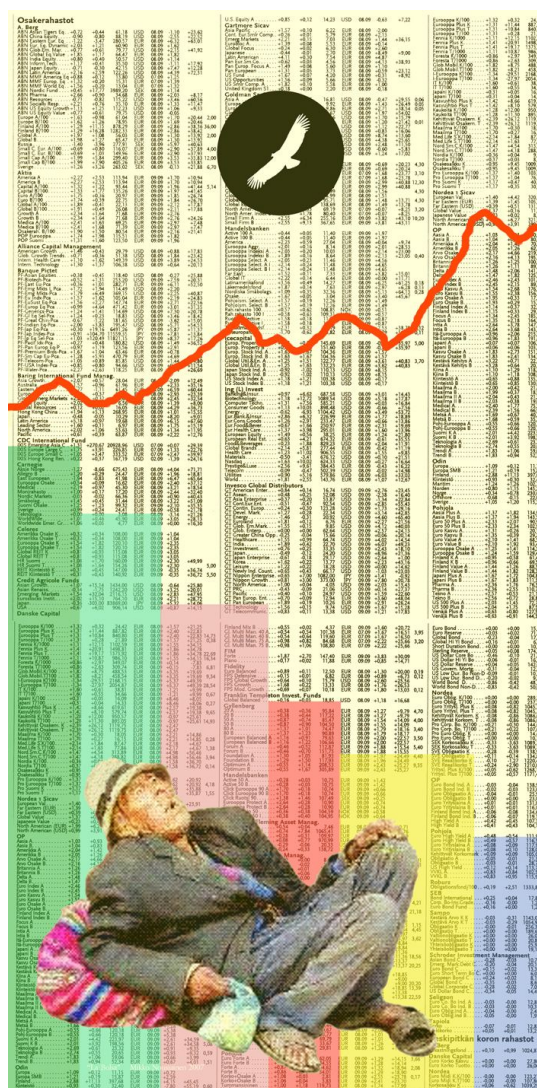
Aiempaan pohjautuen ymmärrän nyt retrospektiivisesti, mikä toiseudessa kiehtoi ja miksi myöhemmin päädyin kauas Etelä-Amerikkaan, Boliviaan ja siellä tekemisiin alkuperäiskulttuurien kanssa. Se, miksi kohteen piti olla juuri Bolivia eikä vaikkapa Bhutan tai Madagaskar, onkin sitten suurempi mysteeri, johon en osaa antaa tässä suoraa vastausta. Jokin tuossa kulttuurissa, sen estetiikassa, soinnissa ja sen lukuisissa paikallisissa variaatioissa resonoi syvällä itsessäni ja kosketti ihmisyyden alkukuvia. Kulttuurilla oli selkeät piirteet ja selkeän juureva yhteisöllinen tapa olla yhtä ympäristönsä kanssa. Tieni Etelä-Amerikkaan kulki musikaalisten vaikutteiden kautta, joiden pauloihin kietouduin vuosiksi. Vuosituhantisten perinteiden vitaalisuus ja niiden moninaiset paikalliset variaatiot liittivät oman individualismin suurempaan yhteisölliseen kokonaisuuteen ja sen historiaan. Populääriset länsimaiset instrumentit vaihtuivat natiiveihin huiluihin, erilaisiin kielisoittimiin sekä steelpaneihin eli öljytynnyreihin, Trinidad & Tobagon innovaatioon, virallisesti uusimpaan soittimeen maailmassa. Toinen maailmansota jätti Karibialle tyhjiä jätetynnyreitä, joista tämä riemastuttava monikulttuurinen soitin hyvin nopeasti kehittyi.

Minun täytyi opetella soittamaan uudelleen ja uudella tavalla, sillä kaikki perustui johonkin ja kaikella oli oma nimensä ja tarkoituksensa. Mitä vain ei voinut tehdä miten vain. Musiikki ja taide perustui kaiken muun tekemisen tavoin voimakkaasti yhteisöllisyyteen ja sosiaaliseen kommunikointiin, ja tämä poikkesi radikaalisti siitä individualismista, johon oman kulttuurini olemisen oppi perustui. Aloin ajatella eri tavalla. Tekemiseeni tuli uudenlainen, laajempi perspektiivi ja asenne. Kielen ja kulttuurin tuntemuksen kautta koko maailma näytti Etelä-Amerikan näkökulmasta toiselta. Cristoforo Colombo, tuo suuri

löytöretkeilijä, löysi Amerikan, jonka sikäläiset asukkaat olivat löytäneet tuhansia vuosia häntä aikaisemmin (Galeano, tulen muistot, 1986).

Nomadi

Interkulttuurainen vuorovaikutus kahden maailman välillä, kummassakin eläen mutta kumpaankaan kuulumatta, on tarjonnut mielenkiintoisen näköalan moneen suuntaan. Nykytaiteeni ja pedagogisuuteni onkin rakentunut juuri tuohon välitilaan. Tässä kulttuurien välisessä todellisuudessa tai paremminkin epätodellisuudessa monikulttuurisuus merkitsee myös kulttuurittomuutta, sillä monikulttuurisuuden edellytys on folkloren jälkeensä jättämä tyhjä tila, joka täyttyy ulkopuolisilla vaikutteilla. Interkulttuuraisuus voi joskus olla tila, jossa identiteetti ja integroituminen pyrkivät eri suuntiin. Sen kautta voimme kuitenkin lähestyä kulttuureita eri suunnista ja kenties nähdä jotain tärkeää ja yhteistä. Näin monikulttuurisuutta voidaan käsitellä arkipäivän lävistävinä käytänteinä ja globaalin maailman ontologisena lähtökohtana (Oikarinen, 2009). Tässä mielessä taide voi olla tekijälleen tiedon ala ja sen lähde, mutta sen objektiivisuus on tulkinnanvaraista.

Kuva 2. La Bolsa, Sekatekniikka, 2007

Plurinationaalinen opetussuunnitelma

On erittäin mielenkiintoista tutkia ja vertailla kahteen eri todellisuuteen pohjaavia opetussuunnitelmia ja niiden päämääriä. Toinen liittyy yksilön globaaliin monikulttuuriseen identiteettiin ja toinen yhteisölliseen alkuperäiskulttuuriin. Myös käsitykset hyvinvoinnista ja sen lähteistä poikkeavat toisistaan mielenkiintoisella tavalla.

Bolivian plurinationaalisen (monikansaisen) valtion opetussuunnitelman reformaatio rakentuu dekolonisaatiolle ja hyvinvointiajatukselle, joka perustuu harmoniaan luonnon kanssa. ”Elää hyvin” -ajatus puolustaa äiti maata, joka on elollinen olento, äiti, nainen, ja siksi omaa samat oikeudet kuin ihminen. Bolivia on ensimmäinen maa maailmassa, joka on laillistanut luonnon oikeudet. Koko Etelä- Amerikan historiassa Aymara Evo Morales on ensimmäinen alkuperäiskulttuuriin kuuluva presidentti. Hänen myötäään on purettu monikansallisia kytkentöjä ja palautettu alkuperäiskulttuurien oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin, maahan ja koulutukseen. Opetussuunnitelma pitää sisällään mm. yhteisöllisen kasvatusmallin, jossa opetusta tapahtuu myös koulun ulkopuolella eli siellä, missä kulttuuri on. Isovanhempien, vanhempien, alkuperäiskulttuurien ja sosiaalisten järjestöjen rooli on tärkeä kasvatuksessa ja opetuksen eri tasoilla ja sektoreilla. Alkuperäiskulttuurien vanha tietämys, tutkimus ja soveltaminen halutaan osaksi opetussuunnitelmaa kaikilla tasoilla. (Adrian Pari: *The intraculturality in Bolivia's education system: an historic process*, 2011)

Dekolonisaatio Bolivian opetussuunnitelmassa on hyvin perusteltua tutkittaessa länsimaisen valtakulttuurin pedagogian historiaa ja sen käyttämiä ajatus-, ja toimintamalleja suhteessa alkuperäiskulttuureihin. Onkin vaikea nähdä, mitä hyvää länsimainen pedagogia on aikaansaanut metodeillaan integroida alkuperäiskulttuureja valtakulttuuriin. Sen seuraukset ovat olleet kohtalokkaita monille kansoille kuten saamelaisille, Pohjois-Amerikan alkuperäiskulttuureista puhumattakaan. Motto ”Kill the indian, save the man!” kertonee kaiken. (Rich Heap, *Our spirits don't speak english*, 2008) Pedagogisesti voidaankin puhua minuuden riistosta tai sen mitätöimisestä. Vaikka nykyaika on huomattavasti tiedostavampi historiansa väärinteosta, perustuu globaali ajattelu edelleen valtakulttuurilähtöisyyteen, johon valtakunnallinen opetussuunnitelmammekin liittyy yhteiskunnallisen integraation kautta.

Mielestäni onkin absurdia asettaa opetussuunnitelmamme tavoitteet kansainväliseen menestykseen ja kohti talouden ja koulutuksen maailmanlaajuista huippua. Itse siirtäisin tuon huipun kansalliseksi ja kääntäisin painopisteen paikalliselle ominaislaadulle.

Yksilöllisesti, kansallisesti, kansainvälisesti ja etenkin monikulttuurisesti onkin hyvä kysyä, onko meillä annettavaa muille, jos meillä ei ole mitään omaa?

Kuva 3. Espiritu- teoksen lahjoitus Bolivian Presidentti Evo Moralesille Helsingissä 2010

Entä sitten

Kohdatessamme taidekasvattajana alkuperäisyyttä, ei oppimamme 'taidekieli' välttämättä riitä selittämään merkityksiä, joita alkuperäiskansojen ja kulttuurien jäsenet kantavat sisällään. Ymmärtäminen vaatii yhteisöllistä tilaa ja kokemusta sekä yhteisiä vallitsevia olosuhteita, joissa elämme. Taiteen kautta voimme kuitenkin saapua asioiden äärelle. Monikulttuurisuus liikkuu kulttuurin ja sivilisaation välimaastossa, joka pyrkii kohti yhteistä todellisuutta. Tulevaisuudessa meidän on luotava uudelleen käsityksemme hyvinvoinnista, koska olemme tulleet tilanteeseen, jossa tapamme elää on kestämaton. Voimmeko puhua hyvinvointiyhteiskunnasta, jos luonto voi huonosti? Materiaaliset arvot pyrkivät kohti kansainvälisyyttä, mutta henkiset arvomme hyvinvoinnista, tasa-arvosta, suvaitsevaisuudesta, sivistyksestä, terveydestä ja koulutuksesta eivät toteudu samoin.

Ei pedagogia, kulttuurinen tarjonta, viihde, urheilu, työ, raha eikä edes taide voi tuoda hyvinvointia yksin ilman laajemman ja syvemmän hyvinvointikäsitteen huomioon ottamista. Näenkin taiteen ja taidekasvatuksen hyvin vastuullisena alueena matkallamme kohti parempaa tulevaa, mutta se vaatii tekijöiltään kykyä nähdä kokonaisuuksia.

Lähteet:

Kirjalliset:

Efland, Arthur D., Freedman, Kerry & Stuhr, Patricia. 1998, *Postmoderni taidekasvatus. Eräs lähestymistapa opetussuunnitelmaan.* Taideteollinen korkeakoulu. Taidekasvatuksen osasto. (Alkuteos: *Postmodern Art Education: An Approach to Curriculum.* 1996)

Eduardo Galeano. *Tulen muistot.* (Alkuteos: *Memoria del fuego*) suom. Anu Partanen Loki 1992.

Muut:

Tapani Hietalahti. *Ihmisen kaltainen olento,* Palladium Kirjat 1993.

Digitaaliset:

OKM, opetus- ja kulttuuriministeriöministeriö: *toimintastrategia vuodelle 2015.* http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_155_opm11.pdf?lang=fi Viitattu 21.12.2012

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2020. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM04.pdf?lang=fi> Viitattu 21.12.2012

Murray Lerner: *Pete Townshend interview.* <http://www.youtube.com/watch?v=CwHM0vzP-GQ> Viitattu 21.12.2012

Adan Pari: *Interculturality in Bolivia's education system. an historic process: education, society and culture seminar.* Helsinki, May 2011. http://www.helsinki.fi/ibe/docs/Adan_Pari_BOLIVIA.pdf Viitattu 21.12.2012

Oikarinen-Jabai Helena: *Taiteiden, tieteiden ja kulttuurien välissä:* <http://www.helsinki.fi/sosiologia/> Viitattu 22.12.2012.

Dokumentit:

Rich Heap, *Our spirits don't speak english,* 2008.

Kuvat (Mikko Nousiainen):

Kuva 1. Identidad, sekatekniikka, 2007.

Kuva 2: La Bolsa, sekatekniikka, 2007.

Kuva 3. Espiritu- teoksen lahjoitus Bolivian Presidentti Evo Moralesille hänen Suomen vierailunsa aikana, 2010.

